

Sdílená ekonomika: více než jen módní fenomén

Kryštof Kruliš

Sdílení volné kapacity věcí (například zemědělského nářadí) je způsob sousedské výpomoci, který v lidské společnosti existuje od jejího počátku. Se vstupem do nového tisíciletí tento prastarý fenomén získává díky internetu a rozšíření chytrých telefonů s přístupem k datovým sítím nové a nové možnosti uplatnění. Sdílená ekonomika má potenciál stát se největší revoluční změnou, jakou internet přinesl do našeho života. Již před nástupem tohoto fenoménu přinesl internet převratné změny v oblasti šíření informací a možností konektivity. Informace, které by dříve bylo nutné hledat v knihovně až několik hodin, se staly dostupné za několik pouhých kliknutí, a to pro každého s volným přístupem k internetu. Tyto převratné změny však zůstávaly pouze v oblasti informací a elektronicky dostupných služeb. Teprve až rozvoj sdílené ekonomiky umožnil přenést výhody internetu do hmotného světa věcí kolem nás. Těmito výhodami jsou zejména možnost okamžitě propojit nabídku a poptávku, překonat informační asymetrie díky dostupnosti informací například z recenzí o předchozích zkušenostech uživatelů a v neposlední řadě také online platby za poskytnuté služby.

Vedle toho, že podstatná část z nás je dnes již připojena přes chytrý telefon k internetu na každém kroku, umožnila rapidní rozvoj fenoménu sdílené ekonomiky také existence specializovaných platform (dalo by se o nich hovořit jednoduše jako o internetových stránkách). I bez nich by sice bylo možné formulovat nabídku služeb v reálném světě přes inzertní portály, od spolujízdy či venčení psů přes výpůjčku nějaké věci (například vrtačky, 3D tiskárny nebo automobilu) až po nabídky ubytování či pohoštění národní kuchyní v domácím prostředí. Nevýhodou inzerčních portálů je však náročnost vyhledávání a často také problém s aktuálností nabídky. Specializované platformy tak vyvinutím zvláštního programu usnadňují uživateli přístup k nabídce a v závislosti na charakteru platformy tuto nabídku případně také standardizují.

Míra, v jaké platforma vstupuje do vztahu mezi nabídkou a poptávkou, je případ od případu jiná. Někdy platforma umožňuje pouze za paušální poplatek umístit specifickou nabídku a platba za službu je pak věcí vzájemné domluvy mezi nabízejícím a zákazníkem. Jindy se platba provádí výlučně skrze platformu a ta si z ní zpravidla bere určitou provizi. Některé platformy zasahují do charakteru služeb, které se přes ně nabízejí, jen velmi omezeně. Jiné zase mohou mít přesné specifikace, jež zajišťují určitý standard, na který se uživatel platformy může spolehnout. Vždy však platformy přináší uživatelské zjednodušení. Uživatel, který si zřídí profil na určité platformě a naučí se ji užívat, má pak mnohem snazší možnost vyhledávat v širokém množství nabídek. Vzhledem k tomu, že platformy často působí ve více státech, dostává se jejich uživateli možnost využít známý program nejen ve svém domovském státě, ale i v zahraničí. Z tohoto podchyčení zahraniční klientely pak plyne i určitá konkurenční výhoda velkých nadnárodních platform oproti lokálním řešením, která nemají přesah přes hranice jednoho státu. Fenomén sdílení pak bývá často zastiňován fenoménem platform a začíná se hovořit nejen o sdílené ekonomice ale také o ekonomice platform.

Některé platformy zároveň neumožňují rozlišit, zda konkrétní poskytovatel služeb nabízí volnou kapacitu nějaké své věci pouze příležitostně (například rodina jedoucí na dovolenou nabídne přes platformu ubytování na dva týdny ve svém bytě), nebo jestli mají dané služby charakter pravidelný a představují tedy podnikatelskou činnost, někdy i velkého rozsahu. Tato skutečnost pak ještě více problematizuje fenomén sdílené ekonomiky a ztěžuje formulování její správné definice, která by byla široce použitelná napříč sektory a jednotlivými platformami. Taková definice by však byla nadmíru potřebná, protože právní vztahy v rámci sdílené ekonomiky nejsou v současné platné legislativě v ČR ani v EU vždy zcela vyjasněny. Zákodáři stojí před výzvou, jak zahrnout platformy a sdílené služby do stávajících legislativních pravidel, dát dostatečnou právní jistotu osobám, které platformy užívají nejen coby zákazníci, ale i coby poskytovatelé služeb, a jak zaručit férovou hru na trhu.

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO) a zpravodajský portál EurActiv.cz v rámci projektu „Empowering Youth and Regions in the European Parliament“ uspořádaly 29. května 2017 v Brně **kulatý stůl „Sdílená ekonomika: výzvy pro Jihomoravský kraj“**. Cílem diskuzního setkání bylo otevřít debatu nad aktuálním tématem sdílené ekonomiky z pohledu regionu a zároveň zohlednit kontext politik a přístupů zastávaných k této problematice v EU. Kulatý stůl svým úvodním příspěvkem zahájila poslankyně Evropského parlamentu **Olga Sehnalová** (ČSSD, S&D). Do diskuse se dále v roli řečníků aktivně zapojili **Matěj Hollan**, náměstek primátora města Brna, **Patrik Haratyk** z Úřadu vlády ČR, **Jan Poruba** z Ministerstva průmyslu a obchodu, **Zbyněk Smetana** z Ministerstva financí, **Ivo Minařík** z Krajského úřadu Jihomoravského kraje, **Gabriela Zedníčková** ze Sdružení obrany spotřebitelů – Asociace, z. s., a zástupci firem nabízející carsharingové služby **Jakub Hruška** z EMUJ, a. s., a **Michal Šimoník** z Autonapůl – první český carsharing.

Výstupem z debaty jsou níže uvedená doporučení adresovaná evropským institucím i domácím politikům a státní správě. Řadu z nich je možno považovat také za příspěvek do obecné veřejné debaty o fenoménu sdílené ekonomiky.

→ Sdílenou ekonomikou se zabývají také instituce EU, včetně Evropského parlamentu. Výbor pro vnitřní trh a ochranu spotřebitelů (IMCO) odhlasoval v květnu 2017 zprávu týkající se sdílené ekonomiky, ve které se k tomuto fenoménu staví přívětivě a souzní tak s doporučeními Evropské komise z loňského roku. Ve zprávě byla zmíněna pozitiva jako **rozšíření nabídky pro spotřebitele a vytváření nových pracovních příležitostí**. Nepřehlédnuty nezůstaly však ani problematictější oblasti související se sdílenou ekonomikou, jako je **ochrana zaměstnanců**.

→ U každé jednotlivé platformy je důležité, aby bylo zákazníkům vždy jasné, jaký charakter má nabízená služba, a tedy i jaké právní postavení bude mít klient při jejím využití. Právní postavení zákazníka služby nabízené příležitostně **nepodnikatelem (P2P)** bude odlišné od postavení u služeb, které nabízí podnikatel, a uživatel služby tehdy může mít postavení a právní ochranu coby **spotřebitel (B2C)**. Pokud zákazník má při objednávce služby tuto informaci k dispozici, je namístě mu volbu umožnit. Mělo by však jít vždy o volbu informovanou. Důležité je rovněž to, aby bylo zřejmé, jaké právní postavení a odpovědnost vůči zákazníkovi, potažmo také vůči osobám nabízejícím služby, má samotná platforma.

→ Diskuse týkající se sdílené ekonomiky stále naráží **na neexistenci její přesné definice**, která nejenže by umožnila zajistit více právní jistoty těm, kdo na sdílené ekonomice participují, ale zároveň by i vnesla více řádu do debat o tomto fenoménu. Vyjasnilo by se, co je sdílenou ekonomikou a co se za ekonomiku sdílení pouze vydává za účelem získání regulačních či daňových výhod. V debatě rovněž zaznělo, že takovéto **vydávání se za sdílenou ekonomiku tento fenomén poškozují jako celek**, i když obecně jde o důležitý nástroj, jak překonat nutnost, aby každý vlastnil vše, přestože to vede k vyšším nákladům a vyšší ekologické stopě, kterou takový způsob nakládání s věcmi zanechává. **Dělicí linií však nelze vždy vést na úrovni jednotlivých platform**, protože některé z nich (např. Airbnb) umožňují, aby skrze ně byly poskytovány služby různé povahy, od služeb profesionálů až po příležitostné nabídky, které mohou mít charakter běžných občanských úsluh. Nelze proto jednoznačně říci, že celá daná platforma je či není jako celek součástí sdílené ekonomiky, protože řada z platform je otevřena nabídkám obou charakterů.

→ Jak také na kulatém stole zaznělo, v sektorech jako ubytování či doprava, tedy v takových odvětvích, ve kterých **platformy sdílené ekonomiky bezprostředně konkurují tradičním poskytovatelům služeb, se platformy dostávají pod tlak zavedených hráčů na trhu**, a tudíž jsou vystaveny mnohem větší poptávce po obhájení charakteru sdílení, než je tomu jinde. Například zpřístupnění volné kapacity 3D tiskárny v technologické dílně na principu sdílení nevzbuzuje přirozeně kontroverze, protože neexistuje konkurent, kterému by takováto služba odnímala zákazníky.

→ Účastníci debaty se neshodli v otázce, **jak naložit se stávající regulací**, která v některých případech znesnadňuje fungování služeb na principu sdílení. Na jednu stranu zazníval názor, že by se měl fenomén sdílení a nových technologií využít k tomu, aby došlo k uvolnění regulace pro všechny hráče na trhu, tedy včetně těch, kteří nepůsobí na principu sdílení. Na druhou stranu diskutující kladli důraz na legitimní zájmy, které za většinou regulačních opatření stojí a jež je i nadále potřeba zajišťovat. Shoda tak nastala pouze v tom, že **vhodné je rušit taková regulační opatření, která s ohledem na nové technologie (např. technologie GPS) již pozbyla svého smyslu**.

→ Je žádoucí se zamyslet i nad **rigidní definicí podnikání v České republice**, aby nenastávaly situace, kdy jsou ze strany úřadů za podnikatelskou činnost automaticky považovaná například opakovaná venčení psů za úplatu. Je třeba zdůraznit, že definice podnikání je rigidnější i než daňové předpisy, když zákon o dani z příjmů osvobozuje příjmy z příležitostných činností neprovozovaných podnikatelem, pokud jejich úhrn nepřesáhne 30.000 Kč za zdaňovací období.

→ Ohledně ochrany spotřebitelů na kulatém stole zaznělo, že **služby ve sdílené ekonomice nebyvají předmětem stížností, které by spotřebitelské poradny evidovaly**. Může to však být dáno tím, že věková struktura uživatelů platform sdílené ekonomiky (spíše mladší generace) a osob využívajících spotřebitelské poradny (naopak spíše starší generace) se statisticky odlišuje. To zároveň motivuje k doporučení, aby bylo v případě širokého rozvoje platform sdílené ekonomiky i **nadále pamatováno na dostupnost služeb i pro ty, kdo například nemají zpřístupněné datové služby v chytrém telefonu**.

→ Zajímavým přínosem platform sdílené ekonomiky je publikování **uživatelských recenzí, které narušují dosavadní informační asymetrii** a umožňují předávání zkušeností uživatelů s konkrétním poskytovatelem služby. Je však důležité, **aby systém hodnocení nemohl být předmětem manipulací** a uživatelé se na něj mohli skutečně spolehnout.

→ Účastníci debaty se shodli na tom, že významným aspektem vytváření rovných podmínek na trhu je **náležitě zdanění sdílených služeb, aby tyto neměly cenovou konkurenční výhodu jen díky tomu, že působí v šedé zóně**. Pozitivním krokem platform by v tomto ohledu bylo, pokud by souhlasily se **sdílením dat o transakcích** prováděných v jejich rámci s finančními úřady. Mohlo by přitom jít o oboustranně výhodné řešení, které by jednak zajistilo řádný výběr daně, ale zároveň by také odlehčilo uživatelům v oblasti administrativy. Vstřícnost je namístě jak ze strany platform, aby takové sdílení dat umožnily, tak ze strany zákonodárce, aby takovému postupu nebránil a výsledkem skutečně mohlo být **zjednodušení daňové administrativy poplatníků**, například včetně možnosti zdaňovat takovéto příjmy srážkovou daní u zdroje. Platforma by pak daň přímo odvedla a poskytovatel služby by se již nemusel o nic dalšího starat. Takovéto řešení se zdá být mnohem lepší než vystavovat poskytovatele sdílených služeb právní nejistotě, která v řadě případů může mít vliv na samotné jejich rozhodnutí, zda takovouto ekonomickou činnost budou vůbec provozovat, či nikoliv.

Zajímavé srovnání ekonomiky sdílení a ekonomiky platformem nabízejí jednotlivé formy carsharingu. První varianta **carsharingu funguje na principu tržiště**, umožňuje střetávání nabídky a poptávky, kdy může kdokoliv prostřednictvím platformy komukoliv nabídnout nevyužitou kapacitu svého osobního vozidla. V tomto případě jde zpravidla o plnohodnotné sdílení. Ve druhé variantě je vlastníkem automobilů platforma samotná, a v důsledku toho se **carsharing blíží technologicky modernizované formě autopůjčovny**, ve které lze prostřednictvím elektronických čipů automobil vyzvednout přímo na ulici. Tato druhá forma díky profesionálnímu servisu automobilů dává zákazníkovi větší garance, že jeho vůz bude vždy připraven v řádném provozuschopném stavu. Ačkoliv se může zdát, že tato varianta nesplňuje parametry sdílené ekonomiky, stále jde o službu, která **v kombinaci s dalšími službami, jako je spolujízda, veřejná doprava či taxi**, umožňuje alternativní řešení k vlastnictví automobilu. Podle statistik tak jedno auto **v režimu carsharingu dokáže nahradit deset aut v individuálním vlastnictví**. Vše s nespornými výhodami z hlediska dostupnosti parkování i ekologické stopy. Městské části tak vycházejí fenoménu carsharingu vstříc a nabízejí mu například zvýhodněné parkování. Pravidelný profesionální servis automobilů v režimu carsharingu a jejich častá obměna (například průměrné stáří vozového parku je u některých platform 2,5 roku, což je několikanásobně méně než stáří vozového parku individuálně vlastněných automobilů) pak přispívají ke **zvýšení bezpečnosti silničního provozu**.

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

+420 224 813 460

www.amo.cz

info@amo.cz

Žitná 608/27, 110 00 Praha 1

www.facebook.com/AMO.cz

www.twitter.com/amo_cz

www.linkedin.com/company/amocz

www.youtube.com/AMOCz

Kryštof Kruliš

Kryštof Kruliš je analytikem Výzkumného centra AMO se zaměřením na vnitřní trh a právo EU a vztah EU a anglofonních zemí.

krystof.krulis@amo.cz

Policy paper byl vydán v rámci projektu Empowering Youth and Regions in the European Parliament realizovaného za podpory Evropského parlamentu. Partnerem projektu je zpravodajský portál EurActiv.cz.